

Статья посвящена современной архитектуре одного из высоко развитых городов Китая. Здесь очень мало земли, но китайские и зарубежные строители, завоевывают у моря участки и строят новые здания. За один год они строят совершенно новые жилые кварталы, обеспечивая быт человека самым каждодневно необходимым.

В новом жилом квартале расположены: дет.сад, школа, семейная амбулатория, торговые, спортивные и развлекательные помещения. В здании имеется паркинг и помещения для бытового обслуживания(парикмахерская, химчистка, прачечная и т.д.).

ДИЗАЙН ТЕОРИЯСЫ МЕН ӘДІСНАМАСЫ

Клара Ильясқызы ҚҰДАБАЕВА

Л.Н.Гумилев атындағы Евразия ұлттық университетінің
педагогика ғылымдарының кандидаты

Бүгінгі таңда қоғамның негізгі мәселелерінің бірі адам құндылығы. Оны оқытып, тәрбие беруде әр халықтың алдыңғы қатарлы салт-санасы, ғылыми көзқарасы, демократиялық ой-пікірлері, озық әдет-ғұрпты, мәдениетті, теориялық-әдіснамамен және технологиямен қамтамасыз етілген көркем-графикалық мәдени сауатты, идеялды адам құндылығы болып табылады. Дизайнер мамандарды даярлауда, оның теориялық-әдіснамасын жасауда философиялық категорияларды басшылыққа аламыз.

Философиялық категориялар ғылыми пәндердің әдіснамалық негізін құрап, ғылыми білімнің мәнін ашып, ғалымдардың әлемді танып білуіне көмектеседі. Ғылымның әрбір даму кезеңі-адамзат ақыл ойының жаңа серпілісінің, дүниені танудағы адамның жаңа жеңісінің куәсі, сонымен бірге тәрбиенің бұрынғыдан да биік шарықтау жаршысы. Барлық ғылымдардың негізін құрайтын таным теориясы болып қалыптасқан [1].

Философия барлық ғылымдардың жалпы әдіснамасының негізі болағанымен, әр ғылымның өз алдына категориялды зерттеу аппараты

болады. Мамандыққа байланысты категориялды аппарат нақты ғылыми ойлау жүйесімен айналысады.

Дизайнның теориялық-әдіснамасын жасауда, оның психологиялық жағын да қарастыру керек. Психологияда негізгі ғылыми-теориялық анықтамалармен, психика, психикалық процесс, даму, жеке тұлға, жеке тұлғалық ерекшелік, сана, сезім, қабылдау, зейін, ес, ойлау, ерік, дауыс ырғағы, эмоция мен сезім, ісәрекет, қорытынды, дарын, т.б. байланысты [2]. Демек, барлық психологиялық феномен-педагогикалық ісәрекетте адам күшінің психологиялық мәнділігін сапалы тұрғыдан ұйымдастырып қалыптастырады. Егерде педагогика білім беруде қателессе, онда мысалы студенттердің қасиетін, дарындылығын немесе ойлауын (зейін), онда педагогикалық ықпалда, тәрбиелеу мен оқытуда студенттің жеке тұлға ретінде дамуына қатер төндіреді (кері әсерін тигізеді).

Дизайнның теориялық-әдіснамасын меңгерту педагогика тек қана «жеке тұлға» түсінігіне психологиялық мәнін толық игергенде ғана студенттердің тәрбиесінің міндеттерін шеше алады. Дизайн бойынша дамудың психологиялық мәні студенттің этнодизайн құндылықтарымен толық толықтырылып, сан мен сапада, психоматизмде және рухани байитын ойлау қабілетіне өзгерістер әкеледі. Даму студенттің мәнділік күшінің біртіндеп ұлғайып, генетикалық фонда іске асырылуы, тамақтану арқылы барлық психоматизмдік сферада, әлеуметтік сана ортасында және экологиялық табиғатта, сонымен қатар тәрбиеленіп, білім алуымен дизайннан білім алуы болып табылады. Демек психологиялық әдіснама категориясы философиямен дайын күйінде дизайн теориялық-әдіснамасының зерттеу аппаратына сай келеді.

Дизайн таным теориясында дидактикаға сүйенеді. Дидактика мынадай сұрақтарды: білім берудегі мақсат, міндеттерді және дәріс, практика сабақтардың мазмұнын, іс-әрекет кезіндегі қолданылатын және ұғынатын мынадай ұғымдарды білімді, білікті, шеберлікті, дағдыны, принциптерді, әдістерді, тәсілдерді, технологияларды және оқу формасының ұйымдастырылуын қарастырады. Осылайша дизайн пәнін оқытуды жаңаша қарастыру мәселесі көтеріліп отыр. Бүгінгі білім беруді жаңаша формасында дизайн пәнін оқытудың тиімді жолдарын іздестіру керек. Дегенмен, халықтың әдет-ғұрпы, дәстүрі қоғамдық өмірдің әлеуметтік, рухани байлықтарының өзгеруімен сипатталады. Демек, жоғары оқу орындарында рухани байлықты

дамытуда және көркемдік білім берудің сапасын арттыруда дизайн мамандарын даярлаудың теориялық-әдіснамасын негіздеудің қажеттілігі өзекті мәселе ретінде туындап отыр. Соның ішінде күн тәртібіне қойылған мәселелердің бірі – Бакалавр бағытында дизайн мамандарын даярлаудың теориялық-әдіснамасын негіздеу болып табылады.

Арнайы ғылыми әдебиеттерге талдау жасау негізінде, жоғары оқу орындарындағы 05.04.21-«Дизайн» мамандығындағы студенттердің кәсіби даярлығын жетілдіруде, дизайнның теориялық-әдіснамасы өзекті мәселе екендігі айқындалып отыр.

Дизайн мамандығы шығармашылық адамдардың арқасында көрнекті де мәдени даму мен өмірді ұйымдастыруда қоғамда өзінің тиесілі орнын тапты.

Дизайнға бағыт алған мемлекеттер–Германия, Италия, США, Япония. өндіріс пен сауда аталған мемлекеттерде дизайнға тапсырыс беруші болып табылады. Скандинавия, Италия, Японияда дизайн барлық іс-әрекет түрлерін қамтиды. Сонымен қатар Великобританияда, Францияда, Россияда заттық, ғылыми-техникалық шығармашылықтық, көркемөнерде мәдени дамыған және бай мемлекеттерде дизайн мәдениеті жоғары деңгейде көрініс тапқан [3].

Дизайн проектілі-көркемдік іс-әрекет түрі, адамды қоршаған заттарды жасаумен байланысты, визуалды коммуникациялық және ақпараттық жүйе, адамның бастапқы функционалды және рационалды іс-әрекеті мен өмірін ұйымдастыру.

Дизайнер өз жұмысында барлық проектілі құралдарды: техникалық конструкциялаудан, композиция, композициялық форма құру, стилде образдау; функционалды талдаудан-ұйымдастырушылықа, концептуалдық заттық ортаны моделдеуге дейін қолданылады. Дегенмен, құралдардың бәрі заттар әлемін және коммуникациялық әлемнің мәселелерін жалпы мәдени, көркем-образда дизайнермен түйсінуге бағытталған. Осылайша екіншіден табиғатты принциптік әдістердің негізінде бастауын табуға бағыттайды. Оған; функционалды талдау, компоновка, кеңістікті құру, графикалық композициялық құрылымдау, стилизациялау т.б. жатады.

Дизайн мақсаты: адамның түрлі қажеттілігін қанағаттандыру, идентификациялық мәдени қажеттілігін, заттық және ақпараттық өмір ортасы мен адам іс-әрекетін көркем-образдық моделдеу негізінде сапалы ұйымдастыру. Суретшінің формамен жұмысы, сондықтан

форманы образдау процесі белгілі принципке сүйенеді. Форма дизайнердің алдына қойған міндеттерін интеграциялайды: утилитарлық, әлеуметтік мәдени, көркемді-технологиялық етеді.

Дегенмен, қоғамда мыңжылдан астам мәдени-материалды заттар қолданыста жүргені мәлім. Оларға Ертедегі Египеттен бастап мәдени-материалды заттар протодизайн және дизайн тарихына ендірілген. Онда дизайн объектісі болып-дөңгелек, стол, аяқ-киім, киім-кешек, қару-жарак, жазба құрал-жабдықтары, күрек, балта т.б. есептелген. Оларды адамдар түрлі қажеттілігін өтеуде қолданған. Бүгінгі таңда оларды безендіріп қолданысын оданда кеңейтіп жетілдіріп, қоғамның талабына сай пайдалануда. Олар тұрмыстық заттар дизайны деп аталады.

Дизайнның шығу тарихына тоқталмауға болмайды. Бүгінгі дизайнды жасауда, оның тұтас тарихи жағдайына шолу жасаудан барып, дизайнер мамандарын даярлаудың теориялық-әдіснамасын негіздеудің мазмұнын жасауға болады. Дизайнга сабақтастық пен жаңаша қарау диалектикасы, шығармашылықта алға ұмтылуда өткенге шолу жасап, оны жаңаша қоғам талабында құру болып табылады. Философтар Ю.Н. Давыдов, Э.В. Ильенкова, К.М. Кантора т.б. дизайнға эстетикалық көзқараста сын көзбен қарады. Эстетиканы өнер теориясы ретінде қарап қоймай, ал өнерді нақты жағдайды білдіретін форма ретінде қабылдамаған.

Кейінде табиғи көркем шығармаға, белсенді ісәрекетке негізгі ден қойыла басталды. Дизайнга байланысты журнал басылымға шықты. Оның тұғырында авторлар бірігіп, дизайн, техникалық эстетика, өндірістік өнер, көркемөнер өндірісі, қолданбалы өнер т.б. материалды мәдениеттің теориясы мен практикасын және тарихы бойынша мәселелер көтеріп, жұмыстар атқарды. Жалпы дизайнның теориясы ғылым және жоба негізінің байланысында идеялық концепциясы қалыптастырылған.

И.Л. Маца (дизайнер), «Машина өнер туындысы бола ала ма?», деген сұрақ қоя отырып, (көркем заттардың түрлерінің қыр-сыры) техникалық эстетиканың теориялық мәселесі бойынша пікір таластарға қатысқан. Пікір талас үш жылға созылды. Осы мәселелер бойынша мақаланы талдауға зерттеушілер: А.Е. Горпенко, К.М. Кантор, Б.И. Шрагин, шет елдік зерттеушілер: М.Кливар, Р.Хнгер, Э.Ион, Э.Вальдман қатысты. Техникалық эстетика институтының құрылуы осы пікір таласқа сай құрылды. Бұл кәсіби бағдар алу мен өзін тануда

дизайнға суретшілер, сәулетшілер, инженерлер, қолданбалылар, мүсіншілер келді. Дизайнерлер қоғамын кәсіби құруда түрлі пікір талас нағыз керекті жағдайда туындап, қызықты өтті. Барлық мақалалар пікір таласқа түсіп, әр маман жаңаша бағыт алған. Осылайша бір уақытта және өзара бірлікте дизайн теориясы, практикасы және ұйымы құрылды. Барлық бағыттағы жалпы дизайн теориясының мәселесіне, отандық және шетелдік дизайнның тарихына, көркемдеудің құрылымдау әдістемесіне, терминологиясына, композициясы мен форма құрылымдау мәселесіне зерттеулер жүргізілді. Бірінші зерттеулердегі дизайн теориясының концепция ережелерін келесідей: дизайн әлеуметтік іс-әрекет және әлеуметтік институт болып табылады; дизайн теориямен басқарылып, дамуы керек; дизайн теориясы арнайы жүйелі жобада (проектіде) ғылыми негізде құрылу керек; дизайн (ғылым) теориясын құру құралы ретінде, оның әдіснамасы болып табылады.

Көріп отырғанымыздай зерттеулер дизайн ғылымының әдіснамалық негізін құру бағыт алды. Дизайн әдіснаманың негізгі құралы-ғылым теориясы (ғылым жүйесіндегі жаңаша жазбаша құрылымдар мен функциялар жетістіктері), іс-әрекет теориясы (адам іс-әрекетінің жаңаша жазбаша түрлері, құрылымы), жүйелі-құрылымдық талдау (жаңаша жазбаша түрдегі қандай болмасын жүйелі-құрылымдық объектілердің түрлі зерттелу әдістері мен тәсілдері) болып табылды. «Дизайн теориясының негізі» семиотикамен (жазбаша белгі түрлері) және ойлану теориясы (ой іс-әрекетінің процедурасы және жазбаша түрі) бір жылдары байланысты болды. Жобалау іс-әрекетінің әлеуметтік жағдайын қарастыруға негізгі көңіл аударылды. Бастапқы әлеумет моделі теориялық қарым-қатнастың, жалпы іс-әрекет теориясы негізінде және абстрактыдан нақтыға әдісі негізінде құрылды. Әлеумет моделі жобалау іс-әрекетінде логикалық сызба түрінде берілді. Бұнда екі мәдени негізде; функционалдық және аксиологиялық жоба құрылды. Функционалдық, динамикалық түсініктері (атрапологияда, этнографияда, әлеуметтік) жүйеленген әлемнің мәдени әлеуметтік құндылықтары ретінде қарастырылды. Аксиологиялық (немістердің классикалық философиясы және мәдени теориясы)-«рухани мәдениет» шығармашылықтық актіде туындаған, мәдени құндылықтар аумағы болып табылады. Әлеуметтік бағдар авторларға екі стадияны дизайнға дейін және дизайнерлік жобалауды анықтатты. Бірінші стадиясы жобалау «техникалық функциясын»

саясаттау және өндірістің жүйесін қанағаттандыру, екінші стадиясы әлеуметтік жүйені қанағаттандыру және «антропотологиялық және әлеуметтік» саясаттаумен байланыстырылды. Сол кезде дизайн мамандарын даярлау мәселесі көтерілді. Көркем құрылымдау өзінің кемеліне жетті. Сонымен «көркем құрылымдау» және «техникалық эстетика» деген не деген сұрақ туындайды. Бұнда ауқымды бір ғана сөзбен –инженерлік, өнер және ғылым «дизайны» деп аталады. Сәулетті дизайнымен міндеттері, шығармашылық іс-әрекет техникасы біріктіреді. Инженерлікпен дизайныды өндірушілік жағымен біріктіреді. Өнермен дизайн көп жағдайда адамның іс-әрекетінің көрінісін береді. Ғылымда дизайн -мұқият талдаумен, нақты біліммен байланысады [4].

Жалпы дизайн сонымен қатар Қазақстанда да кеңінен қарастырылуда. Қазақстан дизайнерлер Одағында төрт топқа бөлінген дизайнның бағдары орын алған. Оларға графикалық дизайн, көлемді дизайн және кеңістік дизайны жатады.

Студенттерге аталған бағытта білім бере отырып, оның интеллектуалдығы (түйсінуі, талдауы, ұғынуы), эмоционалдығына (сезімі, шабыты, қиялы, интуициясы), рационалдығы (ақыл-ойы, білімі, іс-тәжірибесі) жақтары бойынша игерген біліміне бағасы беріледі [5]. Қандай болмасын материалды талдауда немесе студенттің жасаған жобалы дизайн жұмыстары осы үш негізде қабілетіне қарай орындалады және бағаланады. Мысалы, модулорды үш бұрыш немесе шеңбер ретінде өрбіте отырып, дизайн жобасын жасауды ұсынуға болады. Оны екі өлшемді жазықтықта бір мезетте тігінен, көлденеңінен, тек қана тігінен немесе көлденеңінен өрбітуге болады.

Кәсіби көзқарастық білім-барлық қоғамдық еңбек сферасындағы басқарушы мамандарға өздік ерекшелікте тән. Дизайн шеберлерінің философиялық және әдеби, энтузиазмі және оптимизімі, тапқырларға тән қасиеті бар. Олар ерекше философиялық ойлауға қабілетті жандар. Сонымен төмендегідей ұсыныстар жасауға болады:

- Біріншіден дизайнның шығу тарихын саралап, ұлттық нақышты анықтау;
- Екіншіден дизайн стильдерінің тәсілдеріне ішкі, сыртқы композициялық формаларына шолу жүргізу;
- Үшіншіден ертеден қалыптасқан әдістер мен тәсілдердің тиімді жақтарын жаңаша қарастыру;

• Төртіншіден дизайнның теориялық-әдіснамасын құру, мазмұнын жасау.

Дизайнның теориялық-әдіснамасы-ол, түпкі ойда жобалау, көркемөнерде құрылымдау концепциясының идеологиясы, дизайнердің көркем-конструкторлық мәдени сауаттылығы, кәсіби ойлауы және еңбекті ғылыми ұйымдастыру жолы.

Қолданған әдебиеттер тізімі:

1. Слостенин В.А. Тамарина Н.В. Психологические проблемы подготовки учителя коллективной деятельности. //Вопросы психологии. М., 1986. № 3,- С. 65.
2. Т.Тәжібаев. Жалпы психология. Оқу құралы. Алматы: «Қазақ университеті», 1993.-120б.
3. Лаврентьев А.Н. История дизайна: учеб. пособие/А.Н. Лаврентьев,-М.: Гардарики, 2007.-303с.: ил.
4. Теоретические и методологические исследования в дизайне. Избранные материалы/составители О.И.Генисаратский, Е.М.Бузунова. М., [изд-во Шк. Культ. Полит.]. 2004.-372 с.
5. Құдабаева К.И. Сәндік-қолданбалы өнерді оқыту теориясы мен технологиясы. Оқу құралы.-Қарағанды: Санат баспасы., 2005.- 110 б.

ЗНАЧЕНИЕ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ В ИЗУЧЕНИИ ИНЖЕНЕРНОЙ ГРАФИКИ

Камидулла Рафикович ФАЗЫЛОВ

Кандидат технических наук, доцент
Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева

Серик Абдикаримович КОЛБАТЫР

Старший преподаватель
Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева

Проблема формирования самостоятельности личности приобретает все большую актуальность, как для общества в целом, так и для высшего образования.